

סוכה

סימן לו

סימון קרשי הסוכה וקרש שזכה לינתן צפון ינתן בצפון לעולם,
באבני בהמ"ק ובבנין דלעתיד לבא

לעולם לצד הראש, כיון שזכו להיות למעלה אין ראוי שירדו ממעלתן, ועל כן נוהגין לעשות עטרת תפארת להיכר שהוא חלק הראש שלא יחליפנו ולא ימיר אותו עליונים למטה ותחתונים למעלה. וראיה לדברי ממאי דאמרינן בירושלמי (שבת פ"ב ה"ג, הוריות פ"ג ה"ה)², והביאו הר"ן במסכת שבת (לו. מדפי הרי"ף) וכו', גבי מה שאמרו חכמי המשנה ז"ל, שכותבין קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו³, דאמר ר' אמי והקמות את המשכן כמשפטו (שמות כו, ל), וכי יש משפט לעצים אלא קרש שזכה לינתן בצפון ינתן בצפון לעולם, וכן בדרום ינתן בדרום, לפיכך רושמין עליהם שלא יחליפו וכו'. וכעין זה מצאתי במהרי"ל בהלכות סוכה איך שראה שרבו מהר"ש היה מסמן הדפין

מביא דברי המהרי"ל שהיה רבו מסמן הדפין למחיצת הסוכה, ודברי הביכורי יעקב שב' שלא ראה מי שחש לזה, והחילוק בין סוכה לקרשי המשכן, ודן בדברי האר"י שאין צריך לשים עטרה בטלית

א. כתב המהרי"ל (מנהגים, הלכות סוכות סימן ו')⁴ "אמר מהר"י סג"ל שראה שרבו מהר"ש היה מסמן הדפין למחיצת הסוכה א' ב' ג', כדי לראות סדר עמידתם שלא לשנותם משנה לשנה".

ובתב השל"ה (מסכת חולין, עמוד האמת, אות י"ט) דאף בטלית מצויצת צריך לעשות כדברי המהרי"ל, דראוי שאותן ציציות שבאו ראשונה בצד הראש שיהיו

מסמנים באיזה מקום הם נמצאים בצפון ובאיזה מקום הם בדרום כדי לידע בן זוגו היכן הוא. ובאמת צ"ע אמאי היו צריכים לסמן זה, ואפשר מפני הקירוב למערב ששם הוא מקום השכינה, או הקירוב לשולחן והמנורה שמתחתו היתה מעלה לצפון ודרום, או מחמת הקירוב לצד מזרח שהוא החשוב.

א והובא דבריו בבאר היטב (או"ח סי' תר"ל סק"ו), והוסיף שם דדברי המהרי"ל הם על פי דברי הירושלמי וכוון לדברי השל"ה דלקמן.

ב וכ"ה באסתר רבה ד' ד'.

ג מדברי הגמ' שצריך לדעת איזה בן זוגו נראה שאף הקרשים שבצד צפון ושבצד דרום היו

לשים תמיד צד א' של הטלית על הראש כמו שנוהגים האשכנזים כי אין שורש למנהג ההוא"ה.

הרי דאין חוששין לדברי המהרי"ל לסמן את קרשי הסוכה, ואף בציצית נמי אין חוששין לשיטת השל"ה ונקטינן כשיטת האר"י דאין שורש למנהג זה.

ומא' דבירושלמי חזינן דמקפידין שקרש שזכה בצפון יתנוהו בצפון וקרש שזכה בדרום יתנוהו בדרום, כתב הביכורי יעקב, דהתם שאני שיש לצפון קדושה יותר' שקדשי

למחיצת הסוכה א' ב' ג' כדי לראות סדר עמידתן שלא לשנותן משנה לשנה.

אמנם כבר כתב הביכורי יעקב (סי' תר"ל ס"ק ט"ז) דהפוסקים לא הביאו דין זה דהמהרי"ל, ולא ראה מי שחש לזה. ואף גבי ציצית מצאנו שהמגן אברהם (סימן ח' ס"ק ו"ד) הביא את דברי השל"ה, אבל בהמשך דבריו מביא מה שכתוב בכתבי האר"י (שו"ע האריז"ל הלכות ציצית סעיף כ'), דלא היה מקפיד בלבישת הטלית לשום תמיד על צד א' כמו שנוהגין הרבה. ובשער הכוונות (דיוש הציצית סוף דרוש ב') כפי שהוא בפנינו כתב "שאין להקפיד להניח סימן בטלית

רש"י ז"ל שהצפון עיקר, שהרי קבעו הכתוב חובה לשחיתת קדשי קדשים ע"ש, וכ"מ במשנה פרק י"א דמנחות גבי לחם הפנים, דתנן המכניסין עומדין בצפון, ופירש דהכי שפיר דאותן מסדרין העבודה יהיו בצפון, דקדושת צפון חמירא, ועיין בתויו"ט שכתב כלומר דקדשי קדשים שחיתתן בצפון ע"ש, ובוה מוכן הטעם דנקיט חלוקת הצפון ברישא דצפון עדיף, ונקיט דרום ג"כ ליפוי הלשון למנקט דבר והיפוכו.

וכן נקט המשך חכמה (פרשת תרומה ד"ה ואדניהם) שדייק מלשון הירושלמי דצפון קדוש יותר מדרום, ולפי"ז כתב דאדנים שהיו לצפון מוכרחים להיות בצפון ואינם רשאים לשנותם לדרום משום דאין מורידין בקודש כדיליף מויקם את המשכן ואת אדניו (מנחות צט.), [ולהכי כתיב אדניהם – שלהם], אבל בדרום כתיב אדני כסף משום דרשאי לשנותן לצפון דמעליז במדש ודרו"ק. (ועיי' ברוקח פרשת

ד' והו"ד במשנה ברורה סימן ח' ס"ק ט'.
ה' ובמג"א הביא בשם הכוונות הגירסא "האר"י לא היה מקפיד לשום תמיד צד א' על הראש כמו שנוהגין הרבה", עכ"ל.

ו' וביפה מראה על הירושלמי בשבת שם פירש דההפרש שיש בין נתינתם בצד זה או זה כדי שיפול משפט על שניים, הוא משום דמנורה בדרום יש קדושה טפי בצד זה, כי שם נר מערבי שהוא עדות לישראל ששכינה שורה שם. ותמה עליו בתשובות רב פעלים (או"ח חלק ב' סימן כ') דלפי דבריו הרי דרום עדיף, וקשה א"כ הוה להו למימר חלוקה בדרום ברישא, ולומר איזה קרש שזכה להנתן בדרום ינתן בדרום, וגם לא הו"ל למנקט חלוקה דקרש שזכה להנתן בצפון. ולזה י"ל דנקיט דבר והיפוכו ליפוי הלשון, אך הו"ל למנקט חלוקה בדרום ברישא. ונ"ל בס"ד דקדושת צפון חמירא ולהכי נקיט חלוקה דצפון ברישא, והוא דמצינו בסוף פ"ה דסוכה במתניתין הנכנסין חולקין בצפון. ופירש

קדשים נשחטין בצפון דוקא ושלחן בצפון, וכן לדרום יש קדושה, שמנורה בדרום לכן אין מורידין מקדושה, אבל

בציצית וברוחות הסוכה אין קדושה לאחת יותר מלחברו ממילא אין סיבה להקפיד ולסמן.

פקודי (מ, יח) שכתב דליכא קפידא כלל באדנים. וע"ע פירושי תוספות עה"ת (שמות כו, כא) שגם באדנים איכא קפידא וכדברי המשך (חכמה).

עוד כתב בתשובות רב פעלים דאפשר לצרף פירוש הרב יפה מראה עם פירוש שלו, שכוונת רבי אמי לומר יש מעלה בצפון משא"כ בדרום, ויש מעלה בדרום משא"כ בצפון, לפיכך קרש שזכה להיות בצפון לא יניחנו בדרום משום מעלה דאיכא בצפון כאמור, וקרש שזכה בדרום לא יניחנו בצפון משום דאיכא מעלה בדרום בעבור נר המערבי, וכמ"ש יפה מראה הנזכר. וראיתי להרב קרבן העדה שכתב ינתן בצפון ששם השלחן, ינתן בדרום ששם המנורה, נראה כונתו לעשות ב' מעלות שיש בזה מה שאין בזה, ולכאורה פירושו חסר שלא פירש לנו מה מעלה יש בשלחן על המנורה, ונ"ל דיש בשלחן מעלה שהוא מלא לחם תמיד לפני ה' בימים ובלילות, אבל המנורה מצותה בלילה. וכן נקט נמי בתשובות חת"ס או"ח סי' כ"ח, דבדרום נמי יש קפידא, וכ"כ נמי בחי' עה"ת בתורת משה פרשת תרומה. וכן הוא פשוטו הירושלמי.

ז' וכ"כ בתשובות רב פעלים (שם), דענין הציצית דסבר רבינו האר"י ז"ל דאין מעלה בזה הצד על זה הצד כלל, וצ"ע שם שהרב החסיד בעל ר"ת בשער הקדושה דף קס"ט ע"א כתב להקפיד בציצית.

אבל האמת דלכאורה גם בציצית יש חשיבות לציצית שהוא בצד הראש לציצית שהוא בצד למטה, דכן הוא סברת השל"ה וכמש"כ כן בהדיא. ומ"מ י"ל דס"ל לביכורי יעקב, דמאי דנפק"ל מהירושלמי שצריך

להקפיד שלא לשנות הוא משום דמעלין בקודש ואין מורידים, וממילא אין שום טעם להקפיד על סדר הציצית כיון דלגבי קדושה הראש ושאר הגוף שוים, שאין הגוף מקדש את הציצית כמו שמנורה והשלחן מקדשים את הקרשים, אלא הציצית הם מקדשים. ומאי דבצד הראש הוא חשוב טפי, אין זה דין בקדושה, אלא בכבוד, ובזה אמרין דאף מורידים. ומ"מ יש לו לשל"ה על מה לסמוך דבירושלמי התם מביאים את הדרש דהמשכן כמשפטו אף לענין כבוד, שלא יורידו כבוד משפחה כיון שכבר זכה לזה מתחילה. וע"ע במתני' דשקלים (פ"ג מ"ב) "בשלש קופות של שלש סאין תורמין את הלשכה וכתוב בהן אל"ף בי"ת גימ"ל". ובתיו"ט מביא הגמרא במגילה (כא:): הטעם כדי לידע איזה מהם נתרמה ראשון שמצוה בראשון.

ויש לפרש עוד בדעת האר"י, דס"ל דשאני משכן מטלית, דבמשכן כיון דבירושלמי פרק כלל גדול (סוף הלכה ב') איכא מאן דס"ל דנחשב בנין לעולם ואף למ"ד דנחשב בנין לשעה, מ"מ ודאי שהיה לזה קביעות לזמן מה ולכן שייך לומר על זה שקרש ש"זכה" בצפון זכה בצפון, אבל בטלית כיון שאינו ענין של קבע, אלא דהיום ניתן כך ולמחר הוא נתון בצד אחר, הרי שאין לחשבו כלל לקרש שזכה בצפון וכו'.

ועי' דבר חידוש בתשובות אבני נזר חלק או"ח סימן ר"ו ס"ק ו' שכ' לגבי מלאכת מוחק שהיה במשכן, דכשטעה בקרש וכתב אות אחרת הרי צריך למחוק האות שלא יטעהו. ונראה שהי' להם מקום קבוע בקרשים לכתוב ולא הי' משנים מקום הכתיבה כמו שלא היו

מחלק בין דבר שהוא של כמה חלקים שצריך להקפיד על סדר הרוחות, לדבר שהוא גוף אחד שא"צ להקפיד על הסדר

ב. אבל האמת הנראה למימר בזה חילוק אחר, ואף לפי דברי האר"י שאינו מקפיד ברוחות לענין טלית, מ"מ יש לומר דגבי סוכה יקפיד וכדברי המהרי"ל. והוא דהטעם דס"ל להאר"י דבטלית אין להקפיד על הרוחות הוא משום דס"ל שאין מתייחסים לציצית שבטלית לדברים נפרדים, אלא דס"ל דכל הטלית הוא דבר אחד וגוף אחד, וכל דבר שהוא גוף אחד לא שייך לסמן לצד זה או לצד זה, כיון שהכל אחד ואין דבר אחד הנדחה מפני חברו. ורק היכא שהגופים מחולקים הם, כמו קרשי המשכן בהא אמרין שצריך להקפיד שלא להחליף צפון בדרום. וא"כ בקרשי

הסוכה כיון שהם גופים מחולקים צדקו דברי המהרי"ל וצריך לסמן איזה קרשים הם של צפון ואיזה הם של דרום.

וסברא זו מצאתי לאחמ"כ בספר שפתי צדיק (פרשת ויצא אות י') שכ' לבאר את דברי המדרש (בראשית רבה כ"ח, י"ח) "ויקח את האבן - מלמד שנעשו כל האבנים אחד. ולמה, מפני שהיו מתקוטטות זה עם זה, זאת אומרת עלי יניח הצדיק ראשו, וזאת אומרת עלי יניח הצדיק ראשו, נעשה נס ונעשו כולם אבן אחת", דלכאורה במה נתפייסו האבנים שנעשו אחד הלא מ"מ הי' רצון כ"א להיות תחת ראשו, אע"כ דכשנהיו אחד אין שום חילוק אם הוא קרוב לראש או רחוק¹. ומסיים שם השפתי צדיק, דמזה נראה ראייה לשיטת האריז"ל שלא היה מקפיד ללבוש תמיד הטלית באותו צד².

משנים הקרשים. והנה בזה ודאי שלא היה קדושה כלל לכתיבה במקום הקרש, ואעפ"כ כ' האבני נזר דהיו מקפידים על מקום הכתיבה. וזה כדברי המהרי"ל דאף בסוכה שאין שום הבדל קדושה במקום הקרשים אעפ"כ היה מקפיד על הסדר.

ח והו"ד ברש"י ויצא כת, יא.

ט ומסיים שם דאין לומר שהי' כולם מתכנסים תחת ראשו, דא"כ היה יכול להכניסם תחת ראש הצדיק בלי שיהיו אחד ממנו. אע"כ שלא היה הכל תחת לראשו ואעפ"כ לא היו

מריבים זע"ז.
י וכפי הנראה דזהו ג"כ כוונת האליה רבא (בריש סימן מ"ב) בשם זקינו וז"ל "שמעתי בשם זקני הגאון זצ"ל דמותר להפך רצועה של תפילין וליתן הקצה שלמטה למעלה בבתים, והביא ראייה מפרש"י פ' ויצא (שם) זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, עשאו הקב"ה אבן אחת. והא עדיין הקנאה לאיזה צד יונח האבן, אלא שאין קפידא בזה עכ"ל. (ועי' בשערי תשובה סי' מ"ב ס"ק ב' מש"כ לדחות ראייה זו, ועי' פמ"ג שם בא"א ס"ה ג' ובביאור הלכה שם ד"ה מהם).

מחלק בין קרשי המשכן לבית
הכנסת שנסתר, כיון שהוא דבר
קבוע וע"י סתירת הבנין בטל שמו
לגמרי אין צריך להקפיד על סדר
האבנים, דפנים חדשות באו לכאן

ג. והשתא דאתינא להכא דאף האר"י
מודה דבקרשים דסוכה
צריך להקפיד על הרוחות וקרש שנתן

צפון ינתן בצפון לעולם משום דגופים
מחולקים הם, מ"מ נראה דהיינו דווקא
בקרשי הסוכה וקרשי המשכן, שהם
עשויים להסתיר ולהבנות תדיר"א, דאז אף
שנסתרו עדיין הם עומדים בגדר
הראשון. אבל בית הכנסת שנסתר וכל
כה"ג"י שהוא דבר קבוע, כיון שע"י
הסתירה הבנין בטל לגמרי אין צריך
להקפיד על סדר האבנים כלל"ג, דפנים

להקפיד על סדר הקרשים אם סתרוהו לגמרי
וחזרו ובנו אותו. ושמא אף בסוכה שעשאה
באופן קבוע ולא שעתיד להסתיר אחר יו"ט לא
יהיה קפידא אם בסוף סתרו.

יג. ועי' בשו"ת חזון נחום (סי' כ"א) שהכריע
שיש חיוב לבנותו מחדש באותו מקום ובאותם
עצים ואבנים. וע"ע בתשובות חשב האפור
(ח"ב סי' כ"א) שהאריך לדייק מדברי הט"ז
יו"ד סי' קנ"ב ס"ק ג', שכ' דבמקום שיש
היתר לסתור בית הכנסת הישן מצוה מן
המובחר ליקח האבנים לצורך בנין החדש
עיי"ש, ומדלא הזכיר הט"ז שצריך לדקדק
שתהי' כל אבן במקום שהיתה בבנין הישן,
ש"מ שאין קפידא בזה, ובטעם הדבר כתב
בהדיא האי חילוק שחילקנו בין בית הכנסת
לסוכה ומשכן. וכ' שם דלמעשה נראה דכל
האי מילתא דקרש שזכה להנתן בצפון ינתן
בצפון, לא שייך אלא בדבר שכן סיגנונו
וטבעו להיות הולך וחוזר בסדר מסודר כגון
קרשי המשכן שכן הסיגנון בהם להיות סותרים
אותם וחוזרים ומקימים אותם. ולכן יש להקפיד
שיהיה כל קרש וקרש במקום שהיה בתחלה,
וכן הני דהוון עלין לשאול בשלום הנשיא
(עיי"ש בירושלמי שבת פ"ב) כיון שזה סדרם
להיכנס בכל יום, ממילא מי שזכה להיות
ראשון אין לקפח זכותו, וכן יש לו להיות

יא. ואף דבירושלמי פרק כלל גדול הנ"ל איכא
פלוגתא אי חשוב בנין לשעה או לעולם ולחד
מ"ד חשוב בנין לעולם, זהו רק משום דחנייתן
ע"פ ה' משוי ליה קבע כמבואר שם.

ולפי"ז יבואר היטב מה שהאריך באמבואה
דספרי (פרשת נשא אות כ"ד) במה קידשו את
המשכן, ולפי"ד כיון דמתחלה היה המשכן עשוי
כדי לפרק ולהעמיד הרי שמשיתתן קדושהו
לעתיד לבא, אף לאחר פירוקו, וכדאי' בספרי
(פי' מ"ד ד"ה וימשח אותו) רבי אומר וימשחם
ויקדש אותם למה נאמר והלא כבר נאמר וימשח
אותו ויקדש אותו ומה ת"ל וימשחם ויקדש
אותם מגיד שבמשיתתן של אלו הוקדשו כל
הכלים לעתיד לבוא. (ושמא זה הטעם שמש"ר
העמידו ופירקו כדי לקדש אותו אף בשעת
פירוקו, והקידוש הי' מלכתחילה על פי ה' יחנו
וע"פ ה' יסעו).

(וביארתי במק"א לפי"ד המהרש"א
בשבועות טו. שלא קידשו המקום ואיך נתקדשו
במשכן האויר והרצפה. אלא דכיון דכל הקרשים
שהם היו כלים הוקדשו ממילא היה כל המשכן
כמו כלי שרת שנתקדש בשמן המשחה, וממילא
כל מה שהיה בתוכו נתקדש בקדושת כלי שרת.
וראה בענין זה בספרי פאר הלבנון סימן ט"ו
אות ט-י).
יב. והיינו טעמא נמי דשלחן ומזבח שאין צריך

חדשות באו לכאן י"ד.

ועיקרן של דברים נראה על פי מה שכתב המהר"ל (נצח ישראל - פרק ל"ה) דהבית כאשר נופל, נתבטל ענינו הראשון שהיה לו, ואם חוזר לבנות, הוא בית חדש, ולא נקרא שהקים בית נופל, שכבר נתבטל, רק כאילו בנה בית חדש

מתחלה. אבל הסוכה, שאינו בית שהוא בנין גמור וקבוע, ובקלות הוא חוזר ומעמידו, לכך אם נפל שייך בו הקמה, והוא חוזר לענין הראשון בקלות. ועפ"י זה הוא מבאר מה שמלכות בית דוד נקראת "סוכת דוד הנופלת", שהוא עומד להקמה אחר נפילת המלכות. ואף בשעת נפילתה יש עליה שם "סוכה", כיון

תמיד, וכן דומה לזה הטלית אשר מנהגנו כדעת השל"ה להקפיד שלא לשנות סדר הציצית, אשר כן סגנונו שפושטין אותן וחוזרין ולובשין אותו. אבל בית הכנסת שאירע בו מקרה שצריכים לסתרו וחוזרים ובונים אותו, בין במקום זה ובין במקום אחר, הנה פנים חדשות באו לכאן, ובכגון זה אין סברא לומר שאבן שזכתה להיות במזרח תהי' במזרח.

אמנם עי' בתשובות חתם סופר (ת"א או"ח סימן כ"ח) שכו' להקפיד על סדר הבנין אף לגבי בית הכנסת מבנין אבנים, ויליף לה מקרשי המשכן. ולפי"ד יש לחלק ביניהם.

יד אמנם בסוטה (פ"ח מ"ג) שנינו לגבי החוזר מעורכי המלחמה, ר' יהודה אומר הבונה בית על מכונו לא היה חוזר. הרי דמשמע דאף הבונה בית ונסתר, שם הראשון עליו. אבל האמת דהרמב"ם לא הביא דין זה, ובפירוש המשנה כתב דאין הלכה כרבי יהודה, ועי' במשנה למלך פ"ז מהל' מלכים ה"ח, שתמה על הרמב"ם שלא פסק כר"י, ועי' במנחת חינוך מצוה תקכ"ו אות ה' שכתב לעיין בסוכה כז: שאם נפלה וכו' דהוא אותו סוכה. אבל האמת דלפי"ד לק"מ, דסוכה שאני מבית, דבבית כיון דנפל אודא לה. ורק בסוכה שאף אם נסתר ונבנה היינו אותו סוכה. והרמב"ם הוכיח דינו מהא דאמרינן בירושלמי (נדרים פ"ה, ה"ג) וכמו שיבאר לקמז. וכמו"כ המחזיר גרושתו שאינו

חוזר מעורכי המלחמה כיון שהיא היא אותה אשה. וע"ע שם במנחת חינוך שציין דשם סוכה שאני משום דהבנין הוא מאותן עצים.

ואף לר' יהודה צריך לומר דשם הוא גדר אחר מכאן, דשם הדבר תלוי אם יש לו שמחה מן הבית החדש ובנפל ובנאו במקומו וכמדו הראשונה ליכא שמחה, משא"כ גבי נדרים (נדרים פ"ה מ"ג) קונם לביתך שאני נכנס מת או שמכרו לאחר מותר, דתלוי אם חשוב אותו בית או בית אחר.

וכן מצאנו שכתב המנחת חינוך (מצוה ת"א) בהא דתנן במנחות (פ"ד מ"ד) שאין מחנכין וכו', ולא מזבח חדש שעדיין לא קרב עליו כלום לא יקריבו עליו תחלה בין הערביים, שאין מחנכין מזבח העולה אלא בתמיד של שחר, ובמנ"ח נסתפק בדברי הרמב"ם שכתב "מזבח חדש" וז"ל המנ"ח "ואם נפסל וחזר ובנה מאותם האבנים אפשר דאין זה חדש", עיין בסוכה גבי אין יוצאין מסוכה לסוכה, ושום שאם נפלה שחוזר ובונה עיי"ש בתוס' ד"ה מהו דתימא והוא בדף כז: וצ"ע בכל זה.

אולם להאמור לעיל אין להוכיח כלל מהא דסוכה להא דמזבח חדש, דשאני סוכה דאע"פ שהיא מפורקת, שם סוכה עליה וכלשון המהר"ל דלהלן, ואף בשעת נפילתה יש עליה שם סוכה, אבל בעלמא גבי דין דמזבח חדש עדיין יש להסתפק.

שהסוכה עומדת להקים אותה, וקרוב מאוד הוא להקימו בקלות¹.

והאמת דנראה להוכיח דבר זה מגמ' מפורשת, והוא דאמרינן בגמ' (סוכה כז:): "תניא ר"א אומר, אין יוצאין מסוכה לסוכה ואין עושין סוכה בחולו של מועד וחכמים אומרים יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד ושזין שאם נפלה שחוזר ובונה בחולו של מועד, פשיטא מהו דתימא האי אחריתי היא ואינה לשבעה קא משמע לן", וכתבו שם התוס' (ד"ה מהו דתימא) דיש ספרים שכתבו בהן כיון דבדידה קעביד איהי היא, משמע לפי שבונה אותה באותן עצים. הרי דמדברי הגמ' והתוס' מוכח דסוכה שנפל ונבנה מאותו הקרשים הרי זה נחשב לאותו סוכה.

ואף לאידך גיסא מצאנו גבי בית שנפל דלאו אותו בית הוא אלא דפנים

חדשות באו לכאן. והוא דאמרינן בירושלמי (נדרים פ"ה, ה"ג), "ביתך זה משם מה אתה תופשו משם ביתך זה. נפל ובנאו הוא לית ליה". וכתב הר"ן (נדרים מז.) אמר בית זה שאני נכנס ונפל ובנאו מותר בו, דכיון דנפל אזדא, והכי איתא בירושלמי. והריטב"א (נדרים טו: מדפי הרי"ף) ביאר את דברי הירושלמי, "שנפל וחזר ובנאו דאי תפסינן לשון זה פנים חדשות באו לכאן ואינו זה, ומותר בו". וכן נפסק להלכה (יו"ד סי' רט"ו סעיף ה"ז)². הרי דמילתא דפשיטא הוא דבית שנפל נחשב לבית אחר לגמרי אם חוזר ובנאו, וזה כמ"ש לעיל מהמהר"ל דשאני סוכה מבית.

והשתא דאתינא להכא נוכל לומר דבית הכנסת שנפל שאני מסוכה, וא"צ לחוש כלל לדין דקדש שנתנו בצפון ינתן בצפון כיון דפנים חדשות באו לכאן וכלשון הריטב"א³.

דמנוחה הוה כבית זה, כיון דביהמ"ק של מטה מכוון כנגד ביהמ"ק של מעלה. ועי' עוד בראש דוד להחיד"א, ובהקדמת עונג יו"ט. יח ולפי"ד אם ידור הנאה מסוכה זו ויסתרנה ויבנה אותה שוב, כיון שנחשבת כאותה סוכה שהיתה קודם לכן, עדיין יהיה אסור בהנאה. ופלא גדול יש לי על מש"כ בידות נדרים (הלכות נדרים סי' רט"ז) בהא דהאומר בית זה ונפל ובנאו מותר, דכתב לחדש דאם בנאו באותן אבנים עדיין שם בית הראשון עליו ואסור ליהנות בו, וראייתו מהא דאמרינן בסוכה (כז:): וכתוס' שם דאם נפלה הסוכה ובנאה באותן עצים לא הוי סוכה חדשה אלא שם סוכה

פו' ע"ע שם, ובחדושי אגדות למהר"ל חלק שלישי מסכת סנהדרין צא. בענין אחר. פז ועי"ש בש"ך ס"ק י"ד, וע"ע שם בגליון מהרש"א מה שציין.

יז ועי' בפרשת דרכים דרך הקודש דרוש שמיני שהביא ראי' מדברי המדרש קהלת (פ"י פ"כ) עה"פ "אם יבואו אל מנוחתתי" - למנוחה זו אינן באים אבל באים הם למנוחה אחרת, "ר' יהושע בן לוי אמר, למלך שכעס על בנו ודחפו והוציאו חוץ לפלטין שלו ונשבע שלא יכניסו לבנו לפלטין מה עשה היתה בנויה וסתרה וחזר ובנאה והכניסו נמצא מכניס בנו ומקיים שבועתו". ובס' ידות נדרים סי' רט"ז, כ'

מחדש דבנית המקדש שיבנה
במהרה בימינו יהיה בו דין דקדש
שנתנו צפון, ובוה לא אמרינן דפנים
חדשות באו לכאן, כיון דמעיקרא
על דעת בן נבנה, ומדמה ביהמ"ק
לסוכה

ד. ואף שכתבנו דדין בית לחוד, ודין
סוכה ומשכן לחוד, דבבית
שנתפרק א"צ לחשוש לדין דקדש שהיה
בצפון ינתן בצפון, מ"מ נראה לי דבבנין
בית המקדש שיבנה במהרה בימינו
ושיבנה מאבני הביהמ"ק שנחרבו בהא

דינא שאני, ואף אם נחרב הבית מ"מ
כשיבנה במהרה בימינו ירד מן השמים
על פי דין דקדש שנתנו צפון, ובוה לא
אמרינן דפנים חדשות באו לכאן
כדאמרינן גבי כל בית וביתאיט. וכן מצאנו
בזוה"ק (פרשת פקודי רמ:) שכשהקב"ה
ישיב את ירושלים על מקומו אותן
יסודות מאבנים הראשונים ישובו
למקומן². וזה מה שאנו מתפללים
בתפלת מוסף של שלש רגלים, "בנה
ביתך כבתחילה, וכונן מקדשך על
מכונו". שהבנין דלעתיד לבא יהיה
כבתחילה ממש, ועל מכונו הראשון

ראשונה עליה והוי סוכה העשויה לשבעה, והרי
לפי"ד מוכח דרק בסוכה אמרינן הכי, אבל בית
שבנאו אפי' מאותן אבנים אעפ"כ פנים חדשות
באו לכאן. ומ"מ יש לומר דנדרים שאני דאזלינן
בתר לשון בני אדם הן בסוכות והן בבית שנפל.
והנה מזה שהראשונים בנדרים לא חלקו כן
רק כתבו סתם דאם נפל ובנאו מותר, וכן
מהפוסקים שלא חלקו כן משמע דלא ס"ל כן.
והאמת דאף גבי סוכה עצמה יש לומר דלא
דמיא כל סוכה לסוכה של חג בחג, דרק בסוכה
שבחג דבעינן לר"א סוכה הראויה לשבעה, וגם
שאינן יוצאים מסוכה לסוכה, ושם שמים חלה
על הסוכה כמו על התגיגה בזה אמרינן דשמא
קמא עדיין עליה, אבל בשאר סוכה שבשאר
ימות השנה, יש לומר דמיד שנתפרקה אודא לה
שמה קמא, (וע"ע שם במאירי, אם צל שאינו
של סוכת מצוה קרויה סוכה).

י"ז ועי' בגמ' יומא (עב.) דדריש עצי שטים
עמדים, שעומדין לעולם ולעולמים. ואפשר
שהוא הרמו על סדר בנין הבית שיהיה כפי
שהיה במשכו לעולמים.

כ וז"ל הזהיר שם, "תא חזו, אינון אבנין דיסודי
ציון וירושלם ח"ו דשליטו עליהו שאר עמין
ולא אוקדו לון ולא אתוקדון, אלא כלהו אתגניזו
וגניזו לון קודשא בריך הוא. וכל אינון יסודי
ביתא קדישא כלהו אתגניזו ולא אתאבידו מנייהו
אפילו חר, וכד יהדר קודשא בריך הוא ויוקים
לה לירושלם על אתריה, אינון יסודי אבנין
קדמאי יהדרון לאתרייהו ולא י שליט בהו עינא
אחרא (נ"א בישא), בר בזמנא דיכחול ב"נ עינוי
בההוא פוכא וימלי עיניה מניה, [היינו שרק
הצדיקים שיש להם הארה בסוד "פוך" יוכלו
לראות שלא שליטו הדינים באבני ביהמ"ק].
וכדין יחמי כל אבנין וכל יסודי ירושלם מתקנן
על אתרייהו דלא שליטו בהו שאר עמין. וכל
אינון אבנין יקרינן אחרנין וכל אינון בנייני
אבנין כלהו קיימי על קיומיהו, וכדין (ישעיה
נב, ח) כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון, מאי
בשוב ה', אלא כד שליטו עלה שאר עמין קודשא
ברוך הוא סליק לה לעילא ובההוא זמנא איהו
יהדר לה לאתרה דכתיב בשוב ה' ציון, בשוב ה'
ודאי".

דאבן שהיה בצפון יהיה בצפון לעתיד לבא^א. וכן אמר קרא (חגי ב, ט) "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", דקאי על בית שני (עי' ב"ב ג.), ואף שיהיה בית שלישי, מ"מ בית שני נחשב לאותו בית עם השלישי, כיון דאכתי שמא קמא עלייהו.

ובן חזינן קראי טובא דקרי לבהמ"ק "סוכה", כדכתיב (תהלים כז, ה), "כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתרני בסתר אהלו בצור ירוממני". ופירש רש"י "כי יצפנני בסכה, בטוח אני שיצפנני בבית מקדשו. ושנינו בסדר עולם (פרק י"ח) שהמקרא הזה נאמר על יואש בן אחזיה שהסתירתו יהושבע אחותו בעליית בית קדשי הקדשים, כענין שנאמר (מלכים ב, יא, ג) "ויהי אתה בית ה' מתחבא שש שנים".

ועוד אשכחן בקרא דמקדש איקרי סוכה, דכתיב "ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון" (תהלים עו, ג). וכתב במצודות, בשלם - הוא ירושלים כמ"ש ומלכי צדק מלך שלם (בראשית יד, יח). וכ"כ הראב"ע ויהי בשלם - היא ירושלים אולי נקראה כן כי היא שלימה כנגד שער השמים או שהיא ראויה להיות בשלום או קראוה כן על דרך תפלה כדרך שאלו שלום ירושלים (תהלים קכב, ו). וכ"ה בתרגום "והוה בירושלם בית מקדשיה ומדור בית שכינת קודשיה בציון". הרי דבית המקדש נחשב לסוכה ולא לבית^ב.

והטעם בזה יש לומר, דכיון דבשעת בנינה היו יודעים בני ישראל שעתידה ליחרב, וכדאמרינן בגמ' (יומא

כא ובמחזור ויטרי הלכות פסח (עמ' 254-310) סימן ק"ד הנוסח הוא, "בנה ביתך כבתחילה והיכלך כבראשונה וכוונן מקדשך על מכוננו", ולפי"ז א"ש טפי. גם נתיישב בזה מה שהיה קשה לי מכבר בתפילה זו שמבקשים "כבתחילה", הלא הבית העתיד יהיה כולו מאש (ראה בבא קמא ס: ואני עתיד לבנותה באש) ועדיף מכבתחילה. ולהנ"ל אתי שפיר שבאמת יהיה כבתחילה כל אבן של אש במקומה הראשון. אמנם עי' בפירושי סידור התפילה לרוקח בתפילת מוסף של מועדים (עמוד תרל"ה) ובאבודרהם תפלות הפסח פירוש התפילה בענין אחר.

כב עוד מצאנו דמיון בין סוכה לבין המשכן והוא, דדרשינן בגמ' (סוכה מג:) דילפינן גזירה תשבו תשבו ממלואים. ועוד מצאנו מש"כ הטור

(או"ח סוף סי' תר"ל) יש מדקדקים כשעושינן דופן מקנים להעמידן דרך גדילתן כדאמרינן גבי לולב שאין יוצאין בו אלא דרך גדילתן וכתב ע"ז הטור ואינו צריך כיון שדפנות כשרים מכל דבר. וכב"ח שם מבאר דסבירא להו למדקדקים להחמיר כהגהות אשיר"י (פ"א סי' כ"ד) בשם האור זרוע (ח"ב סי' רפ"ט) על פי הירושלמי דאף בדפנות בעי גידולי קרקע ודבר שאינו מקבל טומאה וכיון שכן אינו יוצא אלא דרך גדילתן, ויעו"ש תירוצ' נוסף.

ועי' במשך חכמה פ' תרומה פכ"ו פסוק ט"ו, שכ' דדוקא בקרשים שהיו נפרקין במסעות זה מזה, צריך להקפיד על עצי שיטים עומדים. אבל ארון ומזבח שהיו מחוברין תמיד, לא היו עצים כדרך גדילתן לכן כתוב רק עצי שיטים [ולא עומדים]. ולכן בסוכה בדפנות וסכך לא

ציצית. ואף האר"י שלא היה מקפיד בטלית מודה למהרי"ל דטלית שאני שהוא מגוף אחד.

גבי בנין ביהכ"נ א"צ להקפיד בסדר הקרשים כיון דפנים חדשות באו לכאן כדאמרינן גבי נודר מבית זה דכיון שנסתר אזדא לה. ובביהמ"ק השלישי ירד משמים ע"י סדר האבנים שהיו בבית שני כיון דמיקרי סוכה, ונבנה בשעה ראשונה בשביל זה.

לה. ועוד²¹) יודעין היו של בית אבא שבית זה עתיד ליחרב, הרי מתחילה נבנתה על דעת שיסתר וישוב ויבנה, ולכן דינו כדין סוכה, ולא כדין בית²², ויה"ר ששייב הקב"ה את האבנים למקומן הראשון במהרה בימינו.

היוצ"מ:

דהמהר"י סג"ל היה מקפיד על סדר הקרשים בסוכה משנה לשנה, והשל"ה היה מקפיד כן אף לגבי

בנימן אחיו אמר רבי אלעזר, בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין, ועתידין ליחרב.
כד ולפי"ז צ"ע בדינא בנודר מן הבית זה, שנבנה על דעת לסתרו, דאפשר דבזה יהיה דין דאפי' אם סתרוהו ובנהו אכתי שמו הראשון עליו, ואסור, ושמא אזלינן בכה"ג אחר לשון בנ"א.

בעי דרך גדילתן וברור מאוד. ולפי"ד המדקדקים יש לומר דקרשי הסוכה נמי, הרי הם עשויים להיסתר בכל שעה ושעה, לכן בעינן שיהיו דרך גדילתן, וזה א"ש טפי. וע"ע בשפת אמת עה"ת ויקהל תרמ"ג בא"ד כי מלאכת המשכן והסוכה הוא ענין אחד.
כג וכן אמרינן במגילה טז: ויפל על צוארי